

Kostel sv. Jana Nepomuckého v Kutné Hoře

Kostel sv. Jana Nepomuckého je jedinou chrámovou barokní novostavbou v Kutné Hoře. Vznikl v letech 1734 až 1752 podle plánů císařského architekta Františka Maxmiliána Kaňky (1674–1766) a dodnes lze obdivovat jeho stylovou jednotu a zejména pozoruhodnou freskovou výzdobu od předního barokního malíře Františka Karla Palka.

Podobu kostela významně ovlivnili kutnohorští jezuité, kteří v první polovině 18. století dokončovali stavbu své koleje poblíž chrámu svaté Barbory. Právě jezuité v době rekatolizace důrazně prosazovali kult Jana Nepomuckého a také úctu k panteonu českých zemských patronů, kteří hrají ve výzdobě svatostánku důležitou roli.

Středověká sláva hornické Kutné Hory a bohatství stříbrných dolů byly v době stavby kostela už dávno pryč, město ale na přelomu 17. a 18. století zažívalo stavební horečku spojenou s několika významnými projekty financovanými církví a církevními řády. Po roce 1702 se začala přestavovat katedrála a klášterní areál v Sedlci pod vedením architekta Jana Blažeje Santiniho, do finále špěla stavba jezuitské koleje, která běžela už od roku 1667 podle plánů architektů Giovanniho Orsiho a Carla Luraga, a v roce 1735 se začalo pracovat na novostavbě kláštera voršilek navržené Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem. Díky stavebnímu ruchu v Kutné Hoře působilo mnoho zručných řemeslníků i význačných umělců, z nichž někteří zanechali stopu také v kostele svatého Jana Nepomuckého.

Historie stavby

O stavbě nového kostela rozhodla kutnohorská městská rada v souvislosti s oslavami svatořečení Jana Nepomuckého v roce 1729. Nápad vzešel od tehdejšího děkana Václava Erythreie. Vhodný pozemek v centru města daroval měšťan a radní Josef Khun, a svatostánek tak vyrostl uprostřed zástavby, na místě jeho bývalého domu, který předtím lehl popelem.

Architekta vybírali radní zřejmě v součinnosti s jezuitou, kteří tehdy významně ovlivňovali náboženský život ve městě, a volili mezi F. M. Kaňkou a K. I. Dientzenhoferem, přičemž oba tehdy pro jezuitský řád pracovali. Zakázku nakonec za honorář 50 zlatých v roce 1733 získal Kaňka, jeden z nejžádanějších a nejlépe placených architektů své doby. V téměř 60 letech byl tehdy Kaňka, podle jehož plánů se stavěly zámky v Duchcově, Hoříně, Jemništi, či Loučni, Pálffyovský palác na pražské Malé straně nebo část Klementina, na sklonku své stavitelské kariéry. Na realizaci kostela už proto nedohlížel a na starosti ji dostali místní stavitelé.

Práce na stavbě začaly o svátku sv. Jana Nepomuckého 16. května 1734 a s několika přestávkami kvůli nedostatku peněz se pak protáhly na dvě desetiletí. Kostel byl vysvěcen 5. srpna 1753, teprve v květnu 1754 ale z Prahy doputoval hlavní oltář a v červnu téhož roku dokončil F. K. Palko oltářní obraz s názvem Sv. Jan almužník.

Po vzniku kutnohorské reálky na nedalekém Komenského náměstí v roce 1857 se ze svatostánku stal studentský kostel a v letech 1884–1886 byl citlivě rekonstruován podle projektu neorenesančního architekta Antonína Viktora Barvitia. Léta totální devastace a zkázy naopak kostel zažil v dobách komunismu poté, co byla v roce 1951 nuceně ukončena jeho liturgická funkce. Církev jej poté musela bezplatně pronajmout městu, které jej využívalo jako sklad civilní obrany, požární zbrojnici a úložiště stavebního odpadu. Zanedbaný kostel s poničeným interiérem a rozkradeným nebo přemístěným vybavením se začal opravovat v roce 1980 a po zrestaurování fresek byl v červnu roku 2000 znovu vysvěcen.

Nyní je kostel v majetku římskokatolické církve a v dlouhodobém pronájmu jej má město Kutná Hora, které ho využívá ke kulturním účelům, především k pořádání koncertů.

Výzdoba a interiér kostela

Interiér jednolodního prostoru kostela se třemi klenebními poli dodnes působí velmi jednoduše díky plošnému využití umělého mramoru na stěnách. Tlumená barevnost štukové náhrady přírodního mramoru (nazývané stucco lustro) kontrastuje se světlými kupolemi, kde vynikají jemné fresky Františka Karla Palka (1724–1767). Výzdoba kutnohorského kostela je první velkou realizací tohoto významného, původem slezského malíře na české půdě.

Palko všechny tři výjevy spojené s Janem Nepomuckým namaloval během pouhých dvou měsíců mezi zářím a říjnem 1752, kdy přerušil práci na výzdobě chrámu svatého Mikuláše v Praze na Malé Straně.

Ústředním motivem nástropních maleb je **apoteóza Jana Nepomuckého**. Hlavní výjev doplňují po stranách monochromatické medailony, které zobrazují sv. Jana, jak zpovídá královnu, a poté je na příkaz krále ve vězení vystaven útrpnému právu. V menším klenebním poli nad kněžištěm je zobrazen proces druhého **ohledání Janova jazyka** ve Svatovítském chrámu před arcibiskupskou komisí 27. ledna 1725. V klenbě nad kruchtou je zobrazeno **předání buly o svatořečení Jana Nepomuckého**, které se odehrálo 19. března 1729 v římské bazilice sv. Jana v Lateránu.

Hlavní oltář z polychromovaného dřeva napodobujícího mramor je z roku 1754 a figurální výzdoba pravděpodobně pochází z dílny nejvýznamnějšího pražského sochaře doby rokoka a barokního klasicismu Františka Ignáce Platzera. Oltář je zasvěcen Janu Nepomuckému a původně se v rámu nacházel obraz F. K. Palka. Ten byl ale už koncem 19. století natolik poškozený, že jej v roce 1886 nahradil obraz na stejné téma od malíře Emanuela Dítěte.

Boční oltáře Ecce Mater a Ecce Homo jsou pozdně barokní s rokokovými prvky, pocházejí z roku 1752, a jedná se tedy o nejstarší oltáře v kostele. Právě u nich byl kostel roku 1753 vysvěcen.

Boční oltáře sv. Gotharda a sv. Floriána zobrazují ochránce města před živelnými pohromami. Svatý Florián chrání před požárem a povodní, svatý Gothard před bouří a krupobitím. Na oltářních obrazech jsou za oběma světci vidět komponované veduty Kutné Hory, kde se objevuje chrám sv. Barbory.

Kazatelna vznikla v roce 1750. Na stříšce kazatelny byly původně osazeny plastiky putti (tedy okřídlených sošek amorků) představující čtyři světadíly, ve kterých se šíří evangelium a sláva jména Ježíše Krista. Zachovaly se pouze personifikace Evropy (putti s říšskou korunou) a Asie (putti s turbanem).

Sochy světců v nikách uvnitř kostela reprezentují tzv. České nebe, tedy české zemské patrony. Nejblíže oltáři proti sobě stojí svatý Václav a svatá Ludmila, v prázdných výklencích vedle nich dříve byli svatý Vojtěch a svatý Prokop, tedy světci, jejichž kamenné sochy najdeme i na průčelí kostela. V centrální části za kazatelnou se nacházejí sochy svatého Víta (s kohoutem a palmovou ratolestí), svatého Zikmunda (s královskou korunou), svatého Ivana (s křížem a laní) a svatého Norberta (v řeholním rouchu s monstrancí), u vchodu pak naproti sobě sochy svatého Kosmy a Damiána.

Zajímavosti:

- Stavba kostela je výjimečně dobře zdokumentována do všech detailů, protože se zachoval dobový stavební deník.
- Kvůli zasazení do uliční fronty není kostel orientovaný k východu, jak je obvyklé, ale k severu.
- Příjmení architekta F. M. Kaňky je zřejmě odvozeno od kopce Kaňk nad Kutnou Horou, rod Kaňků pocházel ze vsi Horky nedaleko Čáslavi.
- Zadání práce na plánech kostela architektovi provázely velké spory v radě města, protože radním se zdál honorář, který Kaňka žádal (50 tolarů), příliš vysoký. Chtěli proto oslovit Kiliána Ignáce Dientzenhofera, ale nakonec se s Kaňkou přece jen dohodli, protože se spokojil s polovinou původně navrhované odměny.
- Kaňkovy plány nejspíše podstatně pozměnili stavitelé kostela, a to nikoli k lepšímu. „Kostel je výbornou ukázkou toho, jak provádějící stavitelé dokázali

zapojením vlastní invence elegantní architekturu chrámu zkazit,“ napsal znalec Kaňkova díla Pavel Vlček. Problémy nastaly už při vyměření stavby, kdy první stavitel kostela Jakub Vogler nedokázal kostel umístit tak, aby se vešel na stanovený pozemek, a stavba proto získala jiné než plánované proporce.

- Freskovou výzdobu v kostele původně prováděl jezuitský malíř Vít Hrdlička, radním se ale jeho malby zdály neforemné, a proto je nechali zabít a freskovou výzdobu poté zadali Palkovi. Hrdlička přesto dostal za své dílo odměnu, kromě peněz i půl sudu piva.

Při restaurování kostela se v roce 1999 jedna z původních Hrdličkových maleb s motivem andělské kapely našla na stropě pod kruchtou, takže její „neforemnost“ můžete nyní posoudit sami.

- Původní oltářní obraz maloval F. K. Palko ve spěchu a nenechal si za něj zaplatit. Vyžádal si ale, aby se v kostele sloužily dvě mše za jeho zesnulé rodiče.

- Na bočních oltářích svatého Floriána a svatého Gotharda je v pozadí vidět panorama Kutné Hory s chrámem svaté Barbory se stanovou střechou. V době vzniku oltářů ale už měla katedrála po jezuitské přestavbě střechu sedlovou, což se mnohým měšťanům hrubě nelíbilo, a obrazy se tak dají vykládat jako kritika této přestavby. Pikantní je, že novou střechu pro svatobarborský chrám projektoval nejspíše právě architekt Kaňka. Stanovou střechu chrám získal zase až na přelomu 19. a 20. století.

- Freska nad oltářem znázorňující ohledání jazyka sv. Jana Nepomuckého ukazuje moment, který byl jedním z důležitých argumentů pro jeho svatořečení. Výjimečná zachovalost jazyka se považovala za zázračnou, později ovšem vědci dokázali, že se jednalo o zbytek mozkové tkáně, nikoli o jazyk. Na fresce jazyk zkoumá i muž v černém, pravděpodobně známý lékař tehdejší doby a rektor Univerzity Karlovy Jan František Löw z Ersfeldu, který měl nález odborně posoudit.